

Doręczenie, protokół i przesłuchanie elektroniczne w postępowaniu cywilnym - postulaty *de lege ferenda*

Jacek Gołaczyński¹

Marek Leśniak²

Barbara Pabin³

1. Wstęp

Postęp techniczny w sposób oczywisty wymusza dokonanie zasadniczego przeglądu i analizy tradycyjnych instytucji prawnych. Normy i instytucje prawne, a także leżące u ich podstaw oceny muszą wraz z rozwojem techniki i upowszechnieniem się jej zdobyczy ulec przewartościowaniu. Na sądownictwo można patrzeć jak na precyzyjnie zdefiniowany system przetwarzania danych. Informacja wpływa do sądu w formie aktu oskarżenia lub pozwu, jest uzupełniana i weryfikowana poprzez gromadzenie i ocenę danych w trakcie postępowania dowodowego, a rezultatem tych czynności staje się orzeczenie sądowe, a więc wypowiedź o zebranych danych. Zadaniem sądu jest zebranie, przetworzenie i wartościowanie danych, a następnie tworzenie, w oparciu o prawo materialne i zasady proceduralne, danych nowego rodzaju. Technologia nie tworzy zasad postępowania z przetwarzaną informacją, lecz pełni rolę służebną wobec procedury sądowej. Operacje polegające na zbieraniu i przetwarzaniu danych to domena informatyki. Technologie informatyczne są więc naturalnym narzędziem usprawnienia działalności sądów.

¹ dr hab. Jacek Gołaczyński, Prof. UW, kierownik CBKE na WPiA UW, wiceprezes Sądu Okręgowego we Wrocławiu, współautor propozycji przepisów oraz autor ich omówienia.

² dr Marek Leśniak, adiunkt w Zakładzie Prawa Handlowego i Gospodarczego WPiA UW, współpracownik CBKE, notariusz we Wrocławiu

³ mgr Barbara Pabin, doktorant w Zakładzie Prawa Handlowego i Gospodarczego WPiA UW, asesor w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia - Śródmieście we Wrocławiu oraz współpracownik CBKE

Niniejsze opracowanie służyć ma wskazaniu tych obszarów postępowania sądowego, w których zastosowanie, sprawdzonych już gdzie indziej nowoczesnych technologii może przynieść znaczne usprawnienie postępowania oraz redukcję kosztów

2. Doręczenia

W Rekomendacji Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącej wykonywania czynności sądowych i innych czynności prawnych na rzecz obywateli poprzez wykorzystanie nowych technologii⁴ przedstawiono konkretne działania służące poprawie funkcjonowania sądownictwa przez wykorzystanie komunikacji elektronicznej. Sposoby te wskazują w tej sferze na wykorzystanie Internetu jako podstawowego medium służącego wymianie informacji. Komunikacja elektroniczna może w znaczny sposób zredukować koszty funkcjonowania sądownictwa. Upowszechnienie doręczania pism, wezwań i zawiadomień przez pocztę elektroniczną w oczywisty sposób ograniczy niezmiernie wysokie dziś koszty ekspedycji przesyłek sądowych i skróci czas oczekiwania przez sąd na relację poczty o skuteczności doręczenia. Niezbędne wydaje się jednak wprowadzenie ustawowych rozwiązań nakładających, na niektóre podmioty obowiązek podania sądowi adresu elektronicznego lub numeru telefaksu oraz warunków skuteczności doręczenia za pomocą tych środków komunikowania się na odległość.

Należy rozważyć możliwość doręczenia pism procesowych zarówno sądowi, jak i uczestnikom postępowania (w znaczeniu strony, pełnomocnicy, interwenienci, przedstawiciele itp.), a także doręczenia elektroniczne zawiadomień i wezwań sądowych. W procedurze cywilnej istnieją już obecnie regulacje nakładające na same strony (np. w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych - art. 479 (9) § 1), czy na pełnomocników profesjonalnych (adwokatów i radców prawnych - art. 132 § 1 k.p.c.) obowiązek doręczania sobie wzajemnie pism procesowych. Ważne jest to, że doręczenia te są skuteczne jedynie za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty doręczenia. Wydaje się zatem zasadne, aby w tych przypadkach należało wprowadzić możliwość doręczania tych pism procesowych w postaci elektronicznej na adres poczty elektronicznej lub na numer telefaksu. Do ewentualnego rozważenia pozostaje, czy pisma procesowe stron doręczane w takiej postaci winny być podpisane bezpiecznym podpisem elektronicznym, ze szczególnym

⁴ Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2001)3 of 28 February 2001 on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies, dostępne: <http://cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r3.htm>, sprawdzono: 6 maja 2005 r..

uwzględnieniem podpisu wydanego na podstawie ważnego, kwalifikowanego certyfikatu, jak również od jakiego podmiotu podpis ten miałby pochodzić?

Nie można też pominąć regulacji zawartej w art. 16 ustawy o informatyzacji, która nakłada na podmiot publiczny, który prowadzi wymianę informacji, obowiązek zapewnienia wymiany informacji również w formie elektronicznej przez wymianę dokumentów elektronicznych związanych z załatwieniem spraw należących do jego zakresu działania, przy wykorzystaniu nośników danych lub środków komunikacji elektronicznej. Jednocześnie paragraf 3 tego przepisu zawiera delegację ustawową dla Prezesa rady Ministrów do określenia warunków organizacyjno-technicznych doręczenia dokumentów elektronicznych, w tym formę urzędowego poświadczenia odbioru tych dokumentów przez adresatów, uwzględniając minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w forami ujednolicenia obiegu dokumentów między podmiotami publicznymi. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 września 2005r. w sprawie warunków organizacyjno-technicznych doręczania dokumentów elektronicznych podmiotom publicznym zawiera także rozwiązania, głównie techniczne takie jak skrzynka podawcza oraz zwłaszcza urzędowe poświadczenie odbioru. Nie wyjaśnia oczywiście z przyczyn oczywistych w jaki sposób na użytek postępowania cywilnego, karnego, czy administracyjnego można doręczyć korespondencję podmiotowi publicznemu. W tym zakresie konieczne jest wprowadzenie odrębnej regulacji, która zapewni wymóg urzędowego poświadczenia odbioru. Rozwiązanie zawarte w rozporządzeniu nie odnosi się natomiast do warunków organizacyjno-technicznych doręczania dokumentów elektronicznych przez podmioty publiczne stronom określonego postępowania.

Propozycje zmian:

Do art. 126 dodaje się w § 2

Gdy pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, powinno ponadto zawierać oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz przedmiotu sporu, zaś pisma dalsze –sygnaturę akt, a także może zawierać numer ich telefaksu, adres poczty elektronicznej, o ile strona wnosi o doręczenie korespondencji za pomocą tych środków komunikacji elektronicznej.

Po art. 131 § 1 dodaje się art. 131 (1) w brzmieniu:

Art. 131(1)

§ 1. Doręczenie może nastąpić także za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu przepisów o świadczeniu usług drogą elektroniczną, jeżeli strona:

1) wystąpiła do sądu o takie doręczenie albo

2) *wyraziła zgodę na takie doręczenie*

§ 2. Minister właściwy do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, strukturę i sposób sporządzania pism w formie dokumentów elektronicznych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565), a także warunki organizacyjno-techniczne ich doręczenia, w tym formę urzędowego poświadczania odbioru tych pism przez ich adresata oraz sposób udostępniania ich kopii, uwzględniając potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa przy stosowaniu pism w formie dokumentów elektronicznych oraz sprawność postępowania.

W art. 142 dodaje się § 3 i 4 w brzmieniu:

§ 3. Jeżeli doręczenie następuje przy użyciu telefaksu pod numerem abonenta wskazanym przez stronę, dowodem doręczenia jest potwierdzenie transmisji danych.

§ 4. Jeżeli doręczenie następuje przy użyciu poczty elektronicznej, uznaje się je skuteczne na adres elektroniczny wskazany zgodnie z art. 131 (1) i art. 133 § 4 po potwierdzeniu podpisem elektronicznym wydanym na podstawie ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub po upływie 3 dni od wysłania, o ile sąd nie otrzyma pocztą elektroniczną informacji o błędzie w doręczeniu. W razie otrzymania takiej informacji, doręcza się zgodnie z art. 131.

Art. 132 (1) otrzymuje brzmienie:

W toku sprawy adwokaci i radcowie prawni mogą doręczać sobie nawzajem pisma bezpośrednio za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej, zgodnie z art. 142 § 2 k.p.c.

Art. 479 (9) otrzymuje brzmienie:

§ 1 W toku sprawy strona reprezentowana przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego jest obowiązana doręczać odpisy pism procesowych z załącznikiem bezpośrednio stronie. Do pisma procesowego wniesionego do sądu strona dołącza dowód doręczenia drugiej stronie odpisu albo dowód wysłania go listem poleconym albo dowód transmisji elektronicznej danych drugiej stronie. Pisma, do których nie dołączono dowodu doręczenia albo dowodu wysłania listem poleconym albo dowodu transmisji elektronicznej danych, podlegają zwrotowi bez wezwania do usunięcia tego braku.

Propozycje doręczenia za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej w tym, za pomocą poczty elektronicznej nie dotyczą planowanego wnoszenia pozwów elektronicznych z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym za pomocą specjalnego portalu internetowego sądu. W tym wypadku projektuje się stworzenie miejsca na skrzynki pocztowe powodów lub powodów i pozwanych, na które sąd będzie doręczał korespondencję. Takie rozwiązanie eliminuje potrzebę potwierdzania odbioru korespondencji za pomocą bezpiecznego podpisu elektronicznego, bo identyfikacja jest osiągana na poziomie uzyskiwania skrzynki w portalu.

Przepis art. 53 ustawy o podpisie elektronicznym oraz art. 16 ustawy o informatyzacji nakłada także na sądy obowiązek przyjmowania wniosków, pism, pozwów w postaci elektronicznej, jeżeli wykorzystuje się bezpieczny podpis elektroniczny. W tej sytuacji prawnej konieczne jest zapewnienie dostępu do sądu także przez zwykłą pocztę elektroniczną, a nie tylko przez specjalnie do tego stworzony portal sądowy. Nie każdy bowiem podmiot toczącego się postępowania sądowego będzie miał uprawnienie, ze względu na tryb, rodzaj postępowania, kontaktować się z sądem przez portal.

Konieczne jest zatem umożliwienie pełnomocnikom profesjonalnym, przedsiębiorcą, a także wszystkim innym stronom dostępu do sądu za pomocą bezpiecznego podpisu elektronicznego także w sferze doręczeń korespondencji. Podpis elektroniczny zapewni w tym przypadku nie tylko właściwą identyfikację strony, czy jej pełnomocnika, który potwierdza odbiór korespondencji od sądu lub od innej strony, ale także pozwoli ustalić, kiedy takie doręczenie nastąpiło. Wystarczy zastosować znakowanie czasem. Przedstawione propozycje nie przewidują jednak obowiązku posługiwania się przez profesjonalnych pełnomocników, czy przedsiębiorców elektroniczną postacią doręczenia, bo to wymaga pozyskania uprawnień do posługiwania się bezpiecznym podpisem elektronicznym, znakowaniem czasu, oraz posiadania odpowiednich urządzeń technicznych. Wydaje się jednak, że wobec działań podjętych już przez korporacje prawnicze radców prawnych i adwokatów, a zmierzających do udostępnienia bezpiecznego podpisu elektronicznego przedstawicielom tych zawodów. Działania takie podjęte zostały np. przez Krajową Radę Radców Prawnych. Gdyby zaś ustawodawca stworzył także taką możliwość, wówczas nie ma żadnych wątpliwości, że pełnomocnicy profesjonalni zaczną się posługiwać taką postacią doręczeń i sądy także.

Należy zauważyć, że bezpieczny podpis elektroniczny może stać się szybkim sposobem potwierdzenia doręczenia korespondencji i oznaczenia momentu tego doręczenia. Toteż wystarczy, aby sąd doręczył korespondencję podpisaną bezpiecznym podpisem elektronicznym i pełnomocnik procesowy odbiór tej korespondencji w taki sam sposób potwierdził, aby osiągnąć skutek

doręczenia. Gdy zaś potwierdzenia nie będzie, ale też nie będzie zwrotu przesyłki elektronicznej, wówczas po trzech dniach przyjmuje się domniemanie doręczenia. Oczywiście można to domniemanie obalić, ale ciężar tego dowodu spoczywa już na adresacie.

Konieczne jest założenie, że każda strona postępowania może zgodzić się na doręczanie jej korespondencji przez sąd lub strony w postaci elektronicznej. Skoro wymienione ustawy wymagają dostępu do sadu, to integralną częścią tego dostępu, oprócz składania pism procesowych w tej postaci, jest doręczanie korespondencji elektronicznie. Ważne przy tym jest oznaczenie na jakim etapie postępowania strona może wskazać sposób doręczenia elektronicznego. Najbardziej właściwym dla prawidłowego i szybkiego przebiegu postępowania cywilnego jest nałożenie na stronę takiego obowiązku już w pierwszym piśmie procesowym w sprawie. Nie można jednak takiego obowiązku nakładać na strony, skoro doręczenie elektroniczne jest, według założeń tego projektu fakultatywne. Jeżeli zatem strona zdecyduje się na takie doręczanie jej korespondencji w toku procesu, to także winna w piśmie procesowym lub ustnie do protokołu rozprawy wskazać sądowi adres elektroniczny do doręczeń, wraz z wnioskiem, o którym mowa w art. 131(1) § 1 projektu.

Podobnie pełnomocnicy profesjonalni, czyli radcowie prawni, adwokaci oraz rzecznicy patentowi mogą złożyć wniosek o doręczanie im korespondencji w postaci elektronicznej.

Koszty wprowadzenia elektronicznych doręczeń nie będą duże. Dla sądu potrzebny będzie jedynie dostęp do Internetu, który każdy sąd ma już dzisiaj, oraz zaopatrzenie się w certyfikaty do składania podpisu elektronicznego wydanego na podstawie ważnego kwalifikowanego certyfikatu oraz urządzenia. Koszty zaś tradycyjnej korespondencji wielokrotnie przewyższają wydatki na zbudowanie potrzebnej infrastruktury technicznej i stanowią znaczną część budżetu sądu. Dla pełnomocników profesjonalnych także nie będzie to duży wydatek, a zauważając w tym obszarze dużą aktywność korporacji prawniczych, należy ocenić, że bezpieczny podpis elektroniczny stanie się łatwo osiągalną technologią i w rezultacie, z uwagi na jej powszechność tanią.

Nie można w końcu tracić z pola widzenia kwestii najważniejszej z uwagi na aktualne problemy wymiaru sprawiedliwości, sprawności postępowania. Otóż doręczenie elektroniczne pozwoli do 3 dni osiągnąć skutek doręczenia tradycyjnego, bo albo potwierdzenie nastąpi za pomocą podpisu elektronicznego, albo po upływie 3 dni, chyba, że doręczenie okaże się z przyczyn technicznych niemożliwe. Dopiero wtedy doręcza sąd korespondencje pocztą.

3. Zapis audio lub audio/video czynności sądowych

Kodeks postępowania cywilnego przewiduje, zgodnie z art. 157 § 1 obowiązek sporządzenia protokołu pisemnego z przebiegu posiedzenia jawnego. Protokół sporządza protokolant pod kierunkiem przewodniczącego. Z posiedzeń niejawnych sporządza się notatkę urzędową, o ile nie wydano orzeczenia. Przepis art. 158 § 1 zawiera taksatywnie wymienione składniki protokołu. Protokół winien zatem zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, miejsca i daty posiedzenia, nazwiska sędziego, protokolanta, prokuratora, stron, interwenientów, jak również obecnych na posiedzeniu przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz oznaczenie sprawy tudzież wzmiankę co do jawności;
- 2) przebieg posiedzenia, w szczególności wnioski i twierdzenia stron, wynik postępowania dowodowego, wymienienie zarządzeń i orzeczeń wydanych na posiedzeniu oraz stwierdzenie, czy zostały ogłoszone; jeśli sporządzenie odrębnej sentencji orzeczenia nie jest wymagane, wystarcza zamieszczenie w protokole treści samego rozstrzygnięcia; zamiast podania wniosków i twierdzeń można w protokole powołać się na pismo przygotowawcze;
- 3) czynności stron wpływające na rozstrzygnięcie sądu (ugoda, zrzeczenie się roszczenia, uznanie powództwa, cofnięcie, zmiana, rozszerzenie lub ograniczenie żądania pozwu).

§ 2. Protokół podpisują przewodniczący i protokolant.

Dopuszczalne jest jednak także utrwalenie przebiegu czynności protokołowanych za pomocą aparatury dźwiękowej, o czym należy przed uruchomieniem aparatury uprzedzić wszystkie osoby uczestniczące w czynności. Z redakcji tego przepisu nie wynika jednak, że zarządzenie przez przewodniczącego utrwalenia czynności protokołowanych zapisem dźwiękowym wyłącza sporządzenie protokołu pisemnego. Ze sformułowania bowiem: „przebieg czynności protokołowanych może być utrwalony za pomocą aparatury dźwiękowej” wynika obecnie, że protokół pisemny musi być sporządzony. Takie rozwiązanie powoduje, że w praktyce zapis dźwiękowy nie jest stosowany, ponieważ w żadnym wypadku nie usprawnia przebiegu czynności sądowych.

W prawie niemieckim już w latach 70-tych ubiegłego wieku, w sprawach cywilnych (szeroko rozumianych) odstąpiono od protokołu pisemnego na rzecz zapisu dźwiękowego dokonywanego przez przewodniczącego. Po nowelizacji ZPO z 2004 r. przewodniczący może zarządzić protokołowanie przebiegu rozprawy przez protokolanta jedynie w trudnych sprawach. Zasada jest zatem obecnie protokołowanie przez samego sędziego poprzez zapis dźwiękowy.

Należy zatem postulować, aby przewodniczący mógł zdecydować o sporządzeniu protokołu pisemnego lub poprzez zapis dźwiękowy lub przez zapis audiowizualny. Konieczne jest przyjęcie zasady, że utrwalenie czynności sądowych na posiedzeniu jawnym za pomocą aparatury rejestrującej dźwięk lub obraz i dźwięk jest protokołem, a nie jedynie czynnością techniczną wspomagającą zapis pisemny protokołu (czynnością rejestrującą przebieg rozprawy obok protokołu pisemnego). Propozycja zatem idzie w tym kierunku, aby stworzyć dwa rodzaje protokołów:

- 1) pisemny,
- 2) fonograficzny lub wideofoniczny.

W sprawach cywilnych przewodniczący podejmowałby decyzję o sposobie protokolowania i wydaje się, że w początkowym okresie obowiązywania takiej regulacji, nie powinien być ograniczony w tym wyborze. Należy natomiast postulować, aby w sprawach cywilnych odwoławczych oraz w postępowaniu uproszczonym ograniczyć możliwość sporządzania pisemnego protokołu, tylko do wyjątkowych wypadków (np. przewidywana duża liczba świadków do przesłuchania).

Protokół fonograficzny i wideofoniczny winien zawierać te same elementy, co protokół pisemny, a wymienione w art. 158 § 1. Wyjątkiem będzie tu jedynie podpis przewodniczącego i protokolanta. Ponadto w sprawach, w których strony zawarły ugodę należałoby sporządzić tekst ugody w formie pisemnej, co umożliwi stronom jej podpisanie.

Przy takim ujęciu funkcji protokołu fonograficznego i wideofonicznego należy rozstrzygnąć kwestie transkrypcji, a w szczególności, czy we wszystkich sprawach należy jej dokonać, oraz kiedy to uczynić?

Postulować należy, aby transkrypcja była dokonywana jedynie, gdy sąd uzna to za konieczne lub na wniosek strony lub w przypadku złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia. Nie ma wątpliwości, że przewodniczący powinien mieć uprawnienie do zarządzenia sporządzenia przekładu w każdym czasie. Zwłaszcza w sprawie skomplikowanej, czy z wieloma rozprawami, potrzebne będzie zapoznanie się z protokołami po przekładzie. Przekład będzie dokonywany także z inicjatywy strony, czyli na jej wniosek złożony na każdym etapie postępowania, oraz w razie złożenia wniosku o sporządzenia uzasadnienia. W tym ostatnim wypadku transkrypcja ułatwi stronie sporządzenie apelacji. Przekład musi zostać podpisany przez protokolanta, co stanowi wystarczające potwierdzenie prawdziwości treści, ponieważ można, w razie wątpliwości odtworzyć zapis protokołu.

Sporządzenie transkrypcji musi być poddane kontroli w drodze ewentualnego wniosku o sprostowanie lub uzupełnienie przekładu protokołu. W sprawach, w których transkrypcja nie nastąpi (brak wniosku strony lub zapowiedzi odwołania, zarządzenia przewodniczącego), zapis

należałoby przechowywać przez okres 5 lat lub przez okres przeznaczony do przechowywania akt danej sprawy w archiwum.

Propozycje przepisów:

Art. 157 § 1 otrzymuje brzmienie:

Art. 157

§ 1. Z przebiegu posiedzenia jawnego sporządza się protokół. Protokół może być sporządzony przez protokolanta pod kierunkiem przewodniczącego na piśmie lub przez przewodniczącego za pomocą aparatury rejestrującej dźwięk lub obraz i dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem aparatury uprzedzić osoby uczestniczące w posiedzeniu.

§ 2. W sprawach rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym oraz w postępowaniu odwoławczym protokół sporządza przewodniczący za pomocą aparatury rejestrującej dźwięk lub obraz i dźwięk, może jednak zarządzić sporządzenie protokołu na piśmie przez protokolanta.

§ 3. Przekład zapisu dźwięku lub zapisu obrazu i dźwięku sporządza się, na zarządzenie przewodniczącego, na wniosek strony oraz w razie złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku.

§ 4. Przekład zapisu dźwięku lub zapisu obrazu i dźwięku sporządza i podpisuje protokolant.

§ 5. Strona ma prawo otrzymać kopię zapisu dźwięku lub dźwięku i obrazu. Nie dotyczy to przesłuchania na rozprawie odbywającej się z wyłączeniem jawności.

§ 6. Protokół w postaci zapisu dźwięku lub obrazu i dźwięku przechowuje się po dokonaniem przekładzie pisemnym do czasu uprawomocnienia się wyroku w sprawie, a jeżeli przekład nie został sporządzony przez okres 5 lat po uprawomocnieniu się wyroku.

§ 7. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, rodzaje urządzeń i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposób przechowywania, odtwarzania i kopiowania zapisów, mając na uwadze konieczność właściwego zabezpieczenia utrwalonego obrazu lub dźwięku przed utratą dowodu, jego zniekształceniem lub nieuprawnionym ujawnieniem.

Art. 160 otrzymuje brzmienie:

Art. 160.

§ 1. Strony mogą żądać sprostowania lub uzupełnienia protokołu oraz przekładu zapisu lub zapisu i dźwięku nie później jednak jak na następnym posiedzeniu, a jeśli idzie o protokół rozprawy, po której zamknięciu nastąpiło wydanie wyroku - dopóki akta sprawy znajdują się w sądzie. Od zarządzenia przewodniczącego strony mogą odwołać się do sądu w terminie tygodniowym od doręczenia im zarządzenia.

§ 2. Strony mogą żądać sprostowania lub uzupełnienia protokołu lub przekładu zapisu dźwięku lub zapisu obrazu i dźwięku protokołu z posiedzenia jawnego w terminie 7 dni od dnia otrzymania przekładu.

§ 3. Przewodniczący po wysłuchaniu protokolanta oraz po odtworzeniu zapisu dźwięku lub obrazu i dźwięku, jeżeli został sporządzony, może przychylić się do wniosku i wydać zarządzenie o sprostowaniu przekładu zapisu dźwięku. Od zarządzenia Przewodniczącego strony mogą odwołać się do sądu w terminie tygodniowym od doręczenia im zarządzenia. Jeżeli sąd orzeka w składzie jednoosobowym odwołanie służy do sądu przełożonego.

§ 4. W razie uwzględnienia wniosku należy w sprostowanym protokole oraz przekładzie dźwięku lub dźwięku i obrazu umieścić odpowiednią wzmiankę, którą podpisują przewodniczący i protokolant.

4. Przesłuchanie na odległość

W postępowaniu cywilnym, podobnie jak w postępowaniu karnym, zasadą jest bezpośrednio przesłuchanie świadków, biegłych, stron. Jest to zgodnie z zasadą bezpośredniości procesu cywilnego. Jednak od tej zasady już teraz dopuszczalne są wyjątki. I tak, art. 263 k.p.c. przewiduje możliwość przesłuchania osób dotkniętych chorobą lub kalectwem w miejscu, gdzie przebywają, jeżeli nie mogą go opuścić. Ponadto przepis art. 235 k.p.c. stanowi, że postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym (zasada), chyba że sprzeciwiają się temu charakter dowodu albo wzgląd na poważne niedogodności lub niewspółmierność kosztów

w stosunku do przedmiotu sporu. W takich wypadkach sąd orzekający zleci przeprowadzenie dowodu jednemu ze swych członków (sędzia wyznaczony) albo innemu sądowi (sąd wezwany). Zwłaszcza w tym ostatnim wypadku nie jest już realizowana zasada bezpośredniości. Jest oczywiste, że posługiwanie się sądem wezwanym przez sąd orzekający w celu przeprowadzenia dowodu prowadzi do znacznego, w wielu wypadkach, przedłużenia postępowania sądowego, a ponadto stanowi niebezpieczeństwo, że przesłuchanie nie będzie zawierało wszystkich istotnych elementów. W związku z tym należy zauważyć, że także w procesie cywilnym należy rozważyć wprowadzenie przesłuchania na odległość przez sąd orzekający. Zapewni to realizację zasady bezpośredniości i nie wpłynie na jakość przeprowadzonego dowodu. Wszędzie tam, gdzie bezpośrednio przesłuchanie strony, świadka lub biegłego jest utrudnione, rozwiązaniem możliwym dzięki technologiom elektronicznego przesyłu danych jest wideokonferencja lub przesłuchanie przez telefon. Metody zabezpieczenia transmisji przed ingerencją niepowołanego użytkownika umożliwiają dziś wykorzystanie do wideokonferencji w postępowaniu sądowym Internetu. Wideokonferencja prowadzi do znacznej redukcji kosztów. Nakłady na sprzęt zwracają się bardzo szybko. Chodzi tu nie tylko o koszty podróży. Możliwość zastosowania wideokonferencji dla realizacji pomocy prawnej między sądami różnych państw przewidziana została w Rozporządzeniu Rady Unii Europejskiej w sprawie współpracy pomiędzy sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych z 28 maja 2001r.

W przypadku zaakceptowania propozycji, że przesłuchanie w drodze wideokonferencji, lub telefonu odbywać się będzie w sądzie miejsca zamieszkania świadka (strony, biegłego) eliminuje niebezpieczeństwo trudności z identyfikacją danej osoby.

Nie wydaje się także, że ten sposób przesłuchania może wpłynąć na swobodę wypowiedzi świadka (strony, biegłego). Niezależnie bowiem od sposobu przesłuchania świadka, a zatem, czy na sali sądowej bezpośrednio przed sądem orzekającym, czy przed sądem wezwanym, czy sędzią wyznaczonym swoboda wypowiedzi jest taka sama. W każdym z tych wypadków sąd orzekający nie ma możliwości sprawdzić, czy poza salą rozpraw świadek (świadek, strona, biegły) nie jest poddany naciskom.

Wydaje się, że najważniejsze jest zapewnienie takich warunków przeprowadzania przesłuchania na odległość przez sąd orzekający, w których sąd ten będzie widział przesłuchiwanego świadka i jego otoczenie. Oczywiście przesłuchanie przez telefon powinno wykorzystywać zestaw głośnomówiący, aby obecne w miejscu gdzie znajduje się sąd orzekający strony (pełnomocnicy) słyszeli wypowiedzi świadka, tak jak sąd orzekający. Najlepiej byłoby, aby sąd orzekający i świadek nie tylko się słyszeli, ale i widzieli wzajemnie.

Pokoje wyposażone w sprzęt do wideokonferencji można na początek urządzić przy każdym sądzie okręgowym, a następnie przy sądach rejonowych. Rozwiązanie to będzie i tak tańsze niż „opłacanie” sądu wezwanego (sędziego wyznaczonego), który w tym czasie powinien orzekać merytorycznie we „własnych” sprawach.

Propozycje przepisów:

Art. 235 otrzymuje brzmienie:

Postępowanie dowodowe odbywa się przed sądem orzekającym, chyba że sprzeciwia się temu charakter dowodu albo wzgląd na poważne niedogodności lub niewspółmierność kosztów w stosunku do przedmiotu sporu. W takich wypadkach sąd orzekający zleci przeprowadzenie dowodu jednemu ze swych członków (sędzia wyznaczony), innemu sądowi lub przeprowadzi dowód za pośrednictwem środków komunikowania się na odległość.

Po art. 262 dodaje się art. 262 (1) w brzmieniu:

Art. 262 (1)

§ 1 Przesłuchanie świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość. W postępowaniu przed sądem potwierdzenie tożsamości świadka i stwierdzenie, że świadek ma zapewnioną swobodę wypowiedzi dokonuje referendarz, asystent sędziego lub sekretarz sądowy, w sądzie rejonowym, w okręgu którego świadek ma miejsce zamieszkania.

§ 2. Świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej nie dającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, warunki techniczne przeprowadzenia przesłuchania świadka na odległość, mając na uwadze konieczność zapewnienia sprawnego toku postępowania, a także właściwej realizacji gwarancji procesowych jej uczestników.